

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 352/354+316.7

Божок О.І.Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

АДМІНІСТРАТИВНА СУБКУЛЬТУРА В СОЦІАЛЬНОМУ МЕХАНІЗМІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

У статті досліджується адміністративна субкультура як соціальне явище та невід'ємна складова професійної публічної служби як соціокультурного інституту. У статті автором досліджено специфіку адміністративної субкультури як соціального механізму, який відтворює ряд елементів соціальної спадковості, соціальної пам'яті та корпоративного ставлення до соціально-історичних конотацій управлінських практик.

Автор наголошує, що адміністративна субкультура, яка сформована на засадах соціальної пам'яті, представлена вимірами історичної пам'яті, культурної пам'яті, політичної пам'яті, виконує культуротворчу функцію, тобто розкриває творчий потенціал удосконалення професійної діяльності, а творчі виміри професіоналізації публічної служби орієнтують її на розвиток соціально-інноваційного потенціалу управлінської діяльності.

Ключові слова: публічна служба, адміністративна субкультура, професіоналізація, соціальна спадковість, соціальний досвід, соціальна пам'ять.

Постановка проблеми. Наукове осмислення специфічної ролі адміністративної субкультури набуває особливого значення в умовах становлення та розвитку цілісної організаційної культури публічного управління в Україні. Творення новітньої соціокультурної парадигми публічної служби як складової публічного управління має віддзеркалювати антропологічні принципи демократії, гуманізму та людиноцентризму. Адміністративна субкультура є соціальним явищем, невід'ємною складовою професійної публічної служби як соціокультурного інституту, трансформації якого продукують культуротворчими процесами у глобальному світі, їхнім впливом на національні культурні системи, а також багатовекторним аксіологічним і комунікативним структуруванням культурного простору професійної публічної служби.

Культурні системи, на думку відомого вченого П. Сорокіна, мають певною мірою індивідуалістський характер, ментальні особливості та автентичну аксіосферу. «Всі зовнішні сили (географічні, біологічні та соціокультурні), з якими система безпосередньо не пов'язана, повинні розглядатися, як правило, лише як другорядні

чинники, що підривають або полегшують (а іноді навіть знищують) реалізацію потенцій системи» [15]. Ми вважаємо, що мікромоделлю культурної системи соціальних відносин і соціальної взаємодії як суспільного продукту культури публічного управління є саме субкультура адміністрування як різновид професійних субкультур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз результатів наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних учених засвідчив, що проблематика дослідження соціокультурних засад професіоналізації публічної служби є актуальною. Професіоналізацію публічних службовців ми розглядаємо під кутом зору культуротворчої функції субкультури в генеруванні соціальних інновацій у публічному управлінні.

Наприклад, колектив вітчизняних авторів – В. Загорський, К. Бліщук, Є. Борщук, З. Бурик, аналізуючи напрями розроблення інноваційної політики, виокремили рівні інноваційної культури та розробили підходи до вивчення організаційної культури в контексті міжнародних досліджень реформ у сфері публічного менеджменту [6]. Виділимо наукові доробки В. Козакова, який розкрив аксіологічні аспекти державного управління [4];

П. Петровського, який аргументував обумовленість стану адміністративної культури національними традиціями та ментальністю [11].

Різні аспекти професіоналізації публічної служби сформовані такими науковцями: С. Краснопоровою, яка проаналізувала перетворення механізму професіоналізації, що пов'язані зі специфікою сучасної парадигми нового публічного управління [7]; С. Калашніковою, яка, опираючись на світоглядні засади професійної діяльності, виокремлює еволюційні рівні професіоналізації управління [3].

Також теоретичним підґрунтям дослідження постає філософська експлікація структурного підходу у процесі управління змінами, запропонованого вченими В. Князевим, Ю. Бакаєвим і Т. Василевською [16]. Специфіку субкультур досліджував В. Радзівський, який систематизував головні аспекти теорії української субкультурології [12; 13]. О. Науменко в дисертаційній роботі «Становлення і розвиток адміністративної субкультури в Україні» досліджувала соціально-регулятивний вплив і механізми соціального контролю [10].

Серед радянських та іноземних учених, які досліджували компоненти соціального механізму та їхню динаміку, виокремлюємо П. Сорокіна [15], М. Мамардашвілі [9], Т. Арсен'єву та І. Бажина [1], В. Рубанова [14], С. Кройтора [8], Я. Ассмана [17], А. Хюссена [18], П. Нора [19]. Аналіз і систематизація вищезгаданих наукових компонентів формує перспективи для дослідження специфічних соціальних механізмів професіоналізації публічних службовців, одним з яких є адміністративна субкультура.

Постановка завдання. Метою статті є підтвердження гіпотези автора про те, що адміністративна субкультура як аксіологічний комплекс професійної діяльності є структурним елементом цілісної організаційної культури публічного управління та виконує специфічну роль соціального механізму професіоналізації публічної служби, компонентами якого є соціальна спадковість і соціальна пам'ять.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному суспільстві, що поступово трансформується під впливом розвитку громадянської культури та демократичних цінностей, виокремлюються механізми ціннісно-нормативної регуляції традиційних практик. Адміністративна субкультура є феноменом публічної служби, який відтворює соціально-історичний досвід та інституалізує соціально-інноваційні практики в управлінні та адмініструванні, оскільки «органи публічного

адміністрування рідко володіють необхідними навичками для успішного розроблення та реалізації інноваційних стратегій, вони мають підвищувати власну спроможність (відповідна організаційна культура)» [6, с. 273, 277].

Адміністративна субкультура як компонент організаційної культури може бути сконструйована соціальними перетвореннями в суспільстві, може бути науково спроектована у просторі цілісної організаційної культури публічного управління, а може існувати самостійно на основі корпоративних властивостей усталеної системи цінностей, традицій і морально-етичних норм та змінюватися під впливом внутрішніх структурних трансформацій. Трансформації адміністративної субкультури як соціального механізму публічної служби зумовлені суспільними проєкціями інноваційних перетворень, продуктом яких є соціальні інновації. «Соціальні інновації стосовно до управління (зокрема, державного) треба розуміти як діяльність із трансформації сигналів інноваційної (змінюваної) соціальної реальності в соціально-культурні норми та зразки, що забезпечують їх інституційне оформлення, системну інтеграцію в культуру суспільства» [1; 31].

Соціально-інноваційні пріоритети розвитку суспільства передбачають структурну диференціацію статусно-рольових сегментів цілісної системи організаційної культури публічного управління. Цілісність як пріоритетна характеристика організаційної культури публічного управління зумовлюється появою нових суспільних запитів на творення інтеграційних механізмів соціальної взаємодії, оскільки з'являються нові структури комунікативної взаємодії на основі нових знаково-символьних компонентів (субкультур і контркультур), формуються нові соціальні відносини та структури інтересів, потреб і цілей, а також нові форми нормативних структур.

Осмислення ціннісно-сислової реальності функціонування адміністративної субкультури крізь призму методології дослідження її як соціального механізму потребує аналізу історичних, соціокультурних особливостей професійної публічної служби, аксіологічного змісту та комунікативних форм адміністративної діяльності в тісному взаємозв'язку з реальними процесами суспільного поступу, державотворення та трансляції соціального досвіду у взаємодії з іншими субкультурами.

Субкультури як аксіологічні компоненти корпоративного комунікативного простору віддзеркалюють соціальні практики у ретроспективному

контексті, адже вони є сукупністю специфічних явищ, факторів і способів дії, взаємозв'язків суб'єктів творення соціального механізму, творців соціальних процесів. Сучасний український науковець, культуролог В. Радзівський, який є автором концептуальних ідей субкультуроведення, аналізує проблематику субкультур на основі модерністської концепції централізму субкультурного ядра та децентралізованої постмодерністської парадигми й обґрунтовує соціально-історичну ретроспективу субкультур (протосубкультури та постсубкультури) в умовах суспільних перетворень ментальної парадигми, які супроводжуються соціокультурними перетвореннями українського суспільства [12; 13].

Загалом, соціокультурні перетворення та розвиток адміністративної субкультури як соціального механізму становлять трансформовану систему, по-перше, ретроспективних уявлень про минулі явища й процеси та їхні взаємозв'язки, по-друге, проєкцій цілісного майбутнього стану соціального об'єкта і, по-третє, транспективних поглядів, які хронологічно пов'язують минуле та майбутнє, заміщуючи сучасність шляхом здатності бачити історичні явища та події крізь призму різних просторово-часових відрізків.

Вітчизняний дослідник Г. Колісник розкриває змістовні компоненти соціального механізму державного управління у взаємодії держави та громадянина в контексті формування клієнтоорієнтованої системи надання послуг і зазначає: «Соціальним механізмом формування й реалізації державного управління є сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, за допомогою яких суб'єкт державного управління (його компоненти) «схоплює» потреби, інтереси й цілі суспільства в управлінських впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях і практично впроваджує в життя, спираючись на державну владу» [5, с. 213].

У соціально-історичному контексті реалізації державної влади в Україні завдяки суспільним інститутам, статусній ієрархії та іміджевій компоненті державно-управлінської ланки в суспільстві реалізується регулятивний вплив на соціальні механізми. Такий регулятивний вплив забезпечується процесами соціальної спадковості в умовах суспільних трансформацій, які продукують зміну ідеологічних векторів, ціннісних орієнтацій і поведінкових зразків.

Зауважимо, що спадковість соціально-управлінських практик передбачає саме їх відтворення на якісно новому рівні із застосуванням соці-

ально-інноваційного підходу до управлінської діяльності, що суттєво відрізняє явище соціальної спадковості від запозичення чи повторюваності досвіду. «Бувають такі «блаженні» періоди або стани історії, коли нитки спадковості тчуть механічно, оскільки люди продовжують розвивати ідеї щодо їхнього змісту. Тобто суто предметно. А бувають ситуації, коли від змісту якраз потрібно відмовитися та перейти на інший рівень» [9, с. 263–269]. Досліджуючи структуру соціальної спадковості, науковець В. Рубанов зазначає, що «швидкість соціальної спадковості прямо пропорційна до щільності інформаційного шару й соціальної активності суб'єкта та прямо пропорційна до часу, протягом якого суб'єкт діяльності здатний освоїти зміст соціальної спадщини» [14, с. 111].

Ми розглядаємо провідник соціальної спадковості – соціальну пам'ять як відфільтрований зміст діяльності суб'єкта соціальної спадковості, що під праксеологічним кутом зору регулюється специфічним відношенням до явищ, подій, процесів, досвіду. Соціальна пам'ять – це складна й багатоконпонентна система явищ, серед яких виокремлюємо історичну пам'ять і ментальний «код нації», культурну пам'ять як спосіб тлумачення, розуміння та творення ментального поля культури, «політику пам'яті» як «дійсний простір творення нових політичних відносин на основі трактування та репрезентації суспільного минулого... Характерними рисами є її іманентність політичній системі, включення в гуманітарну стратегію держави та орієнтованість на актуальні потреби й цінності суспільства» [2, с. 202–203]. Політизація адміністративної субкультури, що виконує сьогодні роль представницької варіації політичної культури в суспільстві через взаємозв'язок політичної та адміністративної еліти, відтворює своєрідну модальність професійної публічної служби, модальність, яка заснована на свідомому виборі цілей, ціннісних орієнтацій, стилю владних і державно-службових відносин у процесі взаємодії з громадянином, державними та приватними структурами, громадянським суспільством.

Відтак ми можемо спостерігати своєрідний політичний підтекст культурної пам'яті як механізму відтворення соціальних практик у публічному управлінні. Термін «культурна пам'ять» різнобічно досліджували західні вчені Ян Ассман [17], Андерас Хюссен [18], П'єр Нора [19] та інші, сформувавши такі наукові тези про специфіку культурної пам'яті. А саме науковці вказували на те, що існують як індивідуальний, так і колективний виміри культурної пам'яті, сучасність репре-

зентує минуле, минуле продукує сьогодення, і ці процеси, на нашу думку, яскраво ілюструються субкультурами як більш динамічними, адаптивними комплексами, що здатні до конструювання соціального простору культури.

Такі субкультурні комплекси формуються на засадах соціальної пам'яті, яка представлена вимірами історичної пам'яті, культурної пам'яті, політичної пам'яті, що виступають у ролі провідників соціальної спадковості як соціального механізму творення нового комунікативного поля взаємодії соціальних структур, інститутів, зразків, норм і правил поведінки. Співзвучною є думка вченого С. Кройтора, який дослідив феномен культурної пам'яті як механізм відтворення соціальних практик. Автор акцентує увагу на те, що «культурна пам'ять є елементом більш широкій системи – культури загалом, що містить, крім пам'яті, безліч інших складових. Культура містить як матеріальні, так і духовні об'єкти <...> що стосується культурної пам'яті, то її змістове наповнення також являє собою результати соціальної діяльності та мислення попередніх поколінь, виражені тільки в ідеальній формі <...> Згадані категорії схожі з погляду свого наповнення культурними змістами нематеріального походження, проте різні через те, що можуть бути по-різному інтерпретовані під кутом зору свого функціонального призначення» [8, с. 97–98].

У контексті дослідження функціонального призначення соціальних «провідників» професійних субкультур та їхнього впливу на якість професійної публічної служби ми визначаємо адміністративну субкультуру як соціокультурну матрицю професійної діяльності, структурний компонент цілісної організаційної культури публічного управління, що відтворює елементи соціальної спадковості, соціальної пам'яті, корпоративного ставлення до соціально-історичних конотацій управлінських практик і виконує культуротворчу місію в процесі управлінської діяльності.

Культуротворча функція адміністративної субкультури розкриває її творчий потенціал удосконалення професійної діяльності в багатоаспектності функціонування соціального механізму професіоналізації публічної служби. Творчий потенціал адміністративної субкультури генерує соціальний характер професіоналізації в умовах усталеної корпоративної «картини» професійної діяльності, яка містить фактори соціалізації, адаптації особистості публічного службовця у межах кар'єро-орієнтованої моделі професійної публічної служби.

На думку вітчизняного дослідника С. Краснопорової, професіоналізація службової діяльності має бути цілісним і комплексним процесом із чітко визначеними цілями для професійних службовців, які «здатні та вважають своїм обов'язком вносити цінний вклад якнайменше до трьох параметрів своєї професії: «1) до процесу змін існуючих професійних цінностей та ідеології, а також використання професійних знань і професійної культури; 2) до процесу передання професійної культури та відтворення професійної діяльності від покоління до покоління; 3) до процесу накопичення професійного досвіду, збагачення та накопичення професійних знань і підвищення професійних стандартів» [7, с. 4].

Професіоналізація публічної служби у векторах еволюційної трансформації управління «адміністрування, менеджмент і лідерство» [3, с. 61] визначається нами як науково обґрунтований соціально-інноваційний зріз ціннісних орієнтацій публічних службовців, сформований на засадах сучасного компетентнісного підходу, та як структурно-функціональний елемент підвищення якості публічної служби в контексті реформи системи управління персоналом публічної служби.

Варто зазначити, що у рамках соціального механізму професіоналізації публічної служби інституалізується соціальний контроль як фактор стримування соціальних відхилень, який ми розглядаємо у двох аспектах. Перший аспект: соціальний контроль є внутрішньо-мотиваційним каркасом професійної діяльності публічного службовця, що орієнтує його на морально-етичний вибір моделей, шляхів кар'єрного зростання. З цього приводу слушно зауважує О. Науменко: «Висока моральність людини робить зайвим дріб'язковий зовнішній контроль за її діяльністю, і це відповідає самій природі вільної людини. Тому ступінь досконалості його як особистості визначається перетворенням чесноти у внутрішнє переконання суб'єкта, у соціокультурну норму» [10, с. 32]. Другий аспект, який ми вбачаємо в інституалізації соціального контролю, – це те, що соціальний контроль трансформується елементами саморегуляції в соціальних системах та є перетвореною формою самоорганізації, оскільки визначається механізмом девіантної поведінки, тому й відображає інституційне «замкнене коло» в контексті якісної професіоналізації публічної служби.

Висновки. Отже, трансформаційні перетворення управлінської парадигми актуалізували глибинні важелі соціальних механізмів у системі

цілісного культурного поля публічного управління, розшарованого за соціально-професійними, стилістичними ознаками, врегульованими особливими нормативними, морально-етичними відношеннями до соціокультурного досвіду. Розшарування соціокультурного простору генерує різність поглядів, переконань, цінностей оцінювального характеру в суспільстві, що важливо для формування ставлення до соціокультурного досвіду, його внутрішнього сприйняття на національному, етнічному, державному рівнях і на корпоративному рівні буття культури публічного управління. Звернемо увагу на думку українського вченого В. Козакова про розшарування правлячої еліти (адміністративно-політичної та державно-управлінської), де автор зазначає, що «сукупність правлячої (владної) еліти є досить неоднорідною та в її структурі перманентно відбуваються міграції окремих суб'єктів. Хоча структуру правлячої еліти, загалом, можна вважати досить стійкою» [4, с. 115].

Ми вважаємо, що професійні субкультури відтворюють аксіологічні константи професійної діяльності, формуючись у матричній соціокуль-

турній моделі, є обумовленими історично, змістовно та організаційно-функціонально. Сформована вище гіпотеза про те, що адміністративна субкультура як аксіологічний комплекс професійної діяльності виконує специфічну роль соціального механізму професіоналізації публічної служби, нами доведена в декількох результатах дослідження. Це дає нам змогу зробити такі висновки: професіоналізація публічної служби має бути орієнтована на розвиток соціально-інноваційного потенціалу управлінської діяльності та піддається соціально-регулятивному впливу, що забезпечується процесами соціальної спадковості. Провідником соціальної спадковості в системі професійної публічної служби є соціальна пам'ять як відфільтрований зміст діяльності суб'єкта соціальної спадковості. Адміністративна субкультура, яка сформована на засадах соціальної пам'яті, представлена вимірами історичної пам'яті, культурної пам'яті, політичної пам'яті, виконує культуротворчу функцію, тобто розкриває творчий потенціал удосконалення професійної діяльності в багатоаспектності функціонування соціального механізму професіоналізації публічної служби.

Список літератури:

1. Арсеньєва Т.И., Бажин И.И. Социальные механизмы деятельности власти. Власть. 2009. № 4. С. 31–37.
2. Бабка В.Л. Політика пам'яті: спроба теоретичного синтезу, моделі впровадження та роль у перехідному суспільстві. Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2014. № 6 (74). С. 201–215.
3. Калашнікова С.А. Еволюційні рівні та професіоналізація управління. Освітологічний дискурс. 2010. № 2. С. 50–70.
4. Козаков В.М. Аксіологія державного управління: підручник. К.: НАДУ, 2010. 256 с.
5. Колісник Г.О. Побудова моделі системи державного управління. Демократичне врядування: наука, освіта, практика: мат. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (м. Київ, 29 травня 2009 р.) у 4 т. Київ. НАДУ, 2009. Т. 3. С. 211–215.
6. Концептуальні засади теорії реформування економічної системи України: навч.-наук. вид. / За наук. ред. чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук, проф. В.С. Загорського. Львів. НАДУ, 2012. 476 с.
7. Краснопорова С.В. Професіоналізація служби в органах місцевого самоврядування в світлі доктрини нового публічного управління. Державне будівництво. 2009. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_33.
8. Кройтор С.Н. Культурная память как механизм воспроизводства социальных практик. Социологический альманах. Минск: Институт социологии НАН Беларуси, 2010. С. 97–105.
9. Мамардашвили М.К. Идея преемственности и философская традиция. Как я понимаю философию. М.: Группа Прогресс, Культура, 1992. 415 с.
10. Науменко О.М. Становлення і розвиток адміністративної субкультури в Україні: дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 / Південноукр. держ. пед. ун-т (м. Одеса) ім. К.Д. Ушинського. О., 2006. 199 с.
11. Петровський П.М. Методологія наукового дослідження в галузі державного управління: навч. посібник. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2015. 240 с.
12. Радзиевский В.А. Актуальные аспекты украинской субкультурологии. Теория и история культуры. № 2 (57). 2015. С. 11–15.
13. Радзиевский В.А. Ключевые вопросы теории субкультур: украинский контекст. Вестник СПбГУКИ. № 4 (21). 2014. С. 24–29.
14. Рубанов В.Г. Структура и механизмы социальной преемственности. Известия Томского политехнического университета. Серия Философия, социология и культурология. 2013. Т. 323. № 6. С. 111–117.
15. Сорокин П.А. Социокультурная динамика и эволюционизм. Американская социологическая мысль. М., 1996. С. 372–392.

16. Філософські проблеми державного управління: навч.-метод. посібник / За заг. ред. В.М. Князева. К.: НАДУ, 2012. 220 с.
17. Assmann J. Communicative and Cultural Memory. *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*. / In A. Erll & A. Nünning (Eds.). Berlin, New York, 2008. P. 109–118.
18. Huyssen A. Present Pasts: Media, Politics, Amnesia. *Public Culture*. 2000. P. 21–38.
19. Nora P. The Reasons for the Current Upsurge in Memory. *Transit Europäische. Revue* 22. URL: http://www.iwm.at/index.php?option=com_content&task=view&id=285&Itemid=463.

АДМИНИСТРАТИВНАЯ СУБКУЛЬТУРА В СОЦИАЛЬНОМ МЕХАНИЗМЕ ПРОФЕССИОНАЛИЗАЦИИ ПУБЛИЧНОЙ СЛУЖБЫ

В статье исследуется административная субкультура как социальное явление и неотъемлемая составляющая профессиональной публичной службы как социокультурного института. В статье автором исследована специфика административной субкультуры как социального механизма, который воспроизводит ряд элементов социальной наследственности, социальной памяти и корпоративного отношения к социально-историческим коннотациям управленческих практик.

Автор отмечает, что административная субкультура, сформировавшаяся на основе социальной памяти, представленная измерениями исторической памяти, культурной памяти, политической памяти, выполняет культуротворческую функцию, то есть раскрывает творческий потенциал совершенствования профессиональной деятельности, а творческие измерения профессионализации публичной службы ориентируют ее на развитие социально-инновационного потенциала управленческой деятельности.

Ключевые слова: публичная служба, административная субкультура, профессионализация, социальная наследственность, социальный опыт, социальная память.

ADMINISTRATIVE SUBCULTURE IN THE SOCIAL MECHANISM OF PROFESSIONALIZATION OF THE PUBLIC SERVICE

The article explores the administrative subculture as a social phenomenon and an integral component of professional public service as a socio-cultural institution. In this article the author investigates the specificity of the administrative subculture as a social mechanism that reproduces a number of elements of social heredity, social memory and corporate attitude to the socio-historical connotations of management practices.

The author notes that the administrative subculture, formed on the basis of social memory, represented by the dimensions of historical memory, cultural memory, political memory, fulfills the cultural function it reveals the creative potential for improving professional activity, and the creative measurements of the professionalization of the public service, orient it towards the development of social and innovative management capacity.

Key words: public service, administrative subculture, professionalization, social heredity, social experience, social memory.